

Asia: VN/23793/2023

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi työttömyysturvalain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Lausuttavaa ansiopäivärahan määrän alentamista koskevasta ehdotuksesta?

Työttömyysturvaan on tehty uusia heikennyksiä jo tämän vuoden (2024) alussa. Ensimmäiset muutokset kohdistuivat työttömyysturvan alkamisaikaan, kun työttömyysturvan omavastuu-aika piteni viidestä seitsemään päivään. Työttömyysturvassa otettiin samaan aikaan käyttöön myös palkkatyöstä saatavan lomakorvauksen jaksotus, joka siirtää työttömyysturvan alkamista tilanteissa, jolloin työnantaja maksaa työntekijälle lomakorvauksia. Myös työttömyysturvan lapsikorotukset pienenevät vuoden alussa, sillä lapsikorotuksiin tehtiin vuonna 2023 määräaikainen 20 %:n korotus, joka päättyi 31.12.2023.

Lisää työttömyysturvaan kohdistuvia leikkauksia on tulossa 1.4.2024, jolloin työttömyysturvan 300 euron kuukausittainen suojaosa poistuu. Lisäksi työmarkkinatuen, peruspäivärahan ja liikkuvuusavustuksen lapsikorotukset poistuvat kokonaan 1.4.2024.

Esityksessä ei ole huomioitu alueellisia eroja työllistymismahdollisuuksissa. Ansiopäivärahaan suunnitellut heikennykset tulevat lisäämään köyhyyttä erityisesti Lapin harvaan asutuilla alueilla, joilla työnsaantimahdollisuudet ovat heikommat kuin muualla Suomessa ja jossa työmahdollisuuksia on tarjolla useinkin vain kausiluonteisesti ja osa-aikaisesti.

Esityksessä ei ole myöskään huomioitu eri aloille työllistymiseen liittyviä erityispiirteitä.

Hoiva-alalla työskentelevät mm. henkilökohtaiset avustajat, joiden työ on lähes aina osa-aikatyötä. Matkailualalla taas työt painottuvat matkailualan sesonkiin, jolloin työntekijät ovat jo tietoisia työhön mennessään, että työ päättyy sesongin jälkeen ja välillä joutuu olemaan ilman työtä. Työssä voi tulla myös katkoksia kesken kauden. Rakennusalalla työt painottuvat yleensä kesäkaudelle tai ns.

sulan maan ajalle. Rakennustyömaat alkavat ja myös loppuvat, joten työntekijät eivät voi useinkaan välttyä siltä, että työttömyysjaksoja tulee.

Hoiva-ala puhuttaa varmasti kaikista eniten, sillä alalla on pulaa työvoimasta koko maassa. Hoiva-alan työssä työ voi olla useinkin pätkätyötä tai osa-aikatyötä. Ansiosidonnainen päiväraha on se turva, jonka avulla pätkätyötä tekevä työntekijä pystyy ottamaan vastaan myös näitä lyhyempiäkin työkaksoja.

Seuraukset tulevat näkymään työvoiman saannin vaikeutena erityisesti juuri mm. Lapin pienissä kunnissa ja harvaan asutuilla alueilla ja niillä aloilla, joilla työ ei ole pitkäkestoinen tai kokoaikainen (matkailussa, rakennusalalla, kaupan alalla, siivousalalla, keittiöalalla ym.). Työvoima siirtyy sinne, missä työtä on kokoaikaisemmin ja pidempikestoisesti tarjolla, jos työttömyysaikaisesta tulosta ei ole enää turvaa.

Ansiosidonnaisen päivärahan leikkaukset vaikuttavat työnhakijoiden mahdollisuuksiin ottaa vastaan työtä. Pitkien etäisyyksien kunnissa tarvitaan yleensä autoa, jotta työssä pystyy kulkemaan. Jos taloudellinen tilanne heikkenee niin, että autosta joudutaan luopumaan, ne pienetkin työllistymisen mahdollisuudet jäävät haaveeksi. Autottomuus johtaa taas siihen, että ihmiset syrjäytyvät, kun sosiaaliset kontaktit vähenevät.

Työttömyysturvasta on puhuttu paljon, että se passivoi työttömiä ja työtön ei halua töihin. Työnhakijana on varmasti myös sellaisia työttömiä, jotka eivät ole aktiivisia työnhakijoita, mutta työnhakijana on paljon myös niitä, jotka työllistyvät ainakin välillä, vaikkakin määräaikaaisesti ja ovat välillä työttömänä. Työttömänä on myös paljon sellaisia henkilöitä, joiden työpanoksella ei pystytä vastaamaan tämän päivän työvoimatarpeisiin edes tukitoimien avulla.

Ansiosidonnaiseen työttömyysturvaan suunnitellut porrastukset on suunniteltu tulemaan voimaan liian pian työttömyyden alettua. Ne ovat myös kohtuuttoman suuria ja mikäli leikkaukset toteutuvat suunnitelman mukaan, tarkoittaa se sitä, että ansiosidonnaisen päivärahan suuruus suurimmalla osalla työnhakijoista putoaa lähelle kelan työmarkkinatuen/peruspäivärahan tasoa.

Herää huoli erityisesti lapsiperheistä ja niistä työttömistä, joiden mahdollisuus työllistyä avoimille työmarkkinoille tai pidempikestoisiin töihin on huono tai heikentynyt. Työllistymismahdollisuuksiin vaikuttaa erittäin paljon työnhakijoiden asuinpaikka, osaaminen/ammattitaito, työkyky ja myös valmiudet ja voimavarat opiskella, oppia tai kehittää omaa osaamistaan. Työttömyys koskee hyvin usein kokonaisia perheitä ja toimeentulon heikentymisellä on luonnollisesti suora vaikutus työttömän arkeen ja hyvinvointiin. Työttömyys jo nykyisellään aiheuttaa monella työttömällä ahdistusta ja masennusta. Kun taloudellinen tilanne heikkenee, lisää se taas työttömien pahoinvointia, sosiaali- ja terveystaloudellisten palveluiden tarvetta, talousongelmia ja velkaantumista.

Työttömänä olevan kyky huolehtia itsestä ja perheestä heikkenee, myös päihteiden käyttö voi lisääntyä.

Ikääntyneiden työttömyysturvan leikkaukset tuntuvat kohtuuttomilta, sillä heidän työllistymismahdollisuudet tiedostetaan hyvin heikoiksi. Heikoimmassa tilanteessa ovat erityisesti yli 60-vuotiaat ja erityisesti ne, joilla on työkyvyssä sellaista alenemaa, että työkykyä vastaavaa työtä ei työmarkkinoilla ole tarjolla. Yli 60-vuotiaisiin työttömiin ei ole vuosiin kohdennettu työhön kuntoutumisen palveluja tai esim. koulutuksia samalla tavoin, kuin nuorempiin työnhakijoihin, joten heidän työttömyysturvaa leikkaamalla ei edistetä heidän työllistymismahdollisuuksia tai työkykyä. On kohtuutonta, että heidän toimeentulo romahdutetaan pari vuotta ennen vanhuuseläkeikää, kun tiedetään, että heidän mahdollisuus saada työtä avoimilta työmarkkinoilta on huono. Heillä tulisi olla mahdollisuus säilyttää työttömyysturva saman tasoisena nykyisen järjestelmän mukaisesti ja täyttää työssäoloehto mm. työllistymistä edistäviin palveluihin osallistumalla tai jopa osa-aikatyöllä.

Ansiosidonnaiseen työttömyysturvaan suunnitellut leikkaukset kohdistuvat samoihin henkilöihin. Muutoksia/heikennyksiä on jo nyt tehty nopealla aikataululla ja uusista leikkauksista on jo päätetty. Eikö olisi järkevämpää edetä askel kerrallaan ja katsoa, millaisia vaikutuksia jokaisella askeleella on ja tehdä vasta sitten jatkosta päätöksiä?

Lausuttavaa palkkatuetun työtä ja työssäoloehdotusta koskevasta ehdotuksesta?

Palkkatuetun työn lukeminen työssäoloehtoon pitäisi säilyttää nykyisellään eli 75 % palkkatuetusta työstä tulisi myös jatkossa lukea työssäoloehtoon.

Palkkatuettu työ on yhtä arvokasta, kuin mikä tahansa työ. Suunnitellut muutokset tulevat heikentämään palkkatukityön arvostusta, kun se mielletään helposti vähempiarvoiseksi työksi suunniteltujen muutosten myötä. Palkkatukityötä koskevat muutokset tulee vähentämään todennäköisesti myös yritysten työllistämisiä, sillä työnhakijat eivät tule käyttämään palkkatukea työllistämisporkkanana samalla tavalla, kuin tällä hetkellä, jos palkkatukityötä ei hyväksytä työssäoloehtoon.

Pienissä Lapin kunnissa työttömän työllistyminen avoimille työmarkkinoille on vaikeaa, vaikka työllistymistä tuettaisiinkin palkkatuella. Palkkatuettu työ on tähän asti ollut monellekin se ainoa vaihtoehto saada työtä, kun sillä on kompensoitu työnhakijan osaamisen puutteita tai alentunutta työkykyä. Palkkatuella työllistäjänä on hyvin usein kunta tai kaupunki, sillä avoimilla työmarkkinoilla ei useinkaan ole tarjolla työtä, jossa pystytään huomioimaan henkilöt, joilla on työkyvyssä alenemaa ja/tai puutteita osaamisessa ja ammattitaidossa. Nyt kun työssäoloehto on jo päätetty pidentää 12 kuukauteen, hyvin harva työtön tulee täyttämään työssäoloehdon alueilla, joilla työtä ei ole tarjolla tai jossa ympärivuotisesti työllistyminen ei useinkaan ole mahdollista.

Lausuntoesityksessä on viitattu tutkimuksiin, joiden mukaan kunnille myönnettävällä palkkatuella ei olisi havaittu samanlaisia työllisyysvaikutuksia kuin esim. yksityissektorille palkkatuella

työllistämässä. Lisäksi on myös mainittu, että tutkimuksilla ei ole kuitenkaan pystytty täysin poissulkemaan valikoitumisen

tuottamaa harhaa ja että julkisen sektorin tehtäviin työllistyy keskimäärin haastavammassa työmarkkina-asemassa olevia henkilöitä kuin yrityksiin.

Kuntien tarjoaman palkkatuetun työn vaikuttavuutta kritisoidaan turhaan, sillä kaikenlainen työ vaikuttaa positiivisesti henkilön osaamiseen, työllistymismahdollisuuksiin ja yleiseen hyvinvointiin. Työttömänä on työnhakijoita, joilla koko työhistoria koostuu kokonaan palkkatuetuista töistä. Palkkatuettu työllistäminen on kunnissa väline, jolla pyritään tukemaan juuri em. haastavammassa työmarkkina-asemassa olevia ja edistämään heidän työllistymismahdollisuuksia avoimille työmarkkinoille. Nämä työt ovat olleet luonteeltaan määräaikaista töitä. Niillä ei ole pyritty korvaamaan kunnassa sitä työvoimaa, joka tarvitaan varsinaisten toimintojen pyörittämiseksi. Palkkatuettuja työtehtäviä on ollut kuitenkin järkevää etsiä kunnassakin aina sellaisista tehtävistä, joita tekemällä työllistettyjen osaaminen vahvistuu ja työkyky paranee. Näin työllistäminen tukee parhaiten henkilön sijoittumista jatkossa avoimille työmarkkinoille niihin ns. ”oikeisiin töihin”.

Palkkatukityön säilyttäminen ennallaan on perusteltua, sillä palkkatuettuun työllistämiseen on aina oltava hyvä peruste. Palkkatukea ei voi saada, jos työllistämässä perusteluna on se, että työttömän työssäoloehto täyttyy. Palkkatukityöllistämässä noudatetaan palkkatukilakia, josta löytyy ne hyväksytyt perusteet, joiden mukaan TE-toimiston tekee palkkatukipäätökset. Palkkatukityöllistämässä tuettujen työjaksojen pituuden päättää TE-toimisto, joten henkilöitä ei voi työllistää sillä perusteella, että työssäoloehto täyttyy.

Lausuttavaa työllistämismuutoksen ja siihen liittyvän sääntelyn kumoamisesta?

Työllistämismuutos olisi järkevää säilyttää ennallaan, eikä sen pituutta pitäisi muuttaa. Se tulisi lukea työssäoloehtoon myös täysimääräisenä niin, että puolen vuoden työllä säilyttää työttömyysetuuden entisen tasoisena.

Kunnat ja kaupungit ovat hoitaneet työllistämismuutoksia, sillä ko. henkilöiden työllistyminen yksityissektorille on erittäin vähäistä. Työllistämismuutoksen perusteella työllistämässä on hyvin tavallista, että kunnissa/kaupungeissa räätälöidään työtehtäviä, sillä velvoitetyöllistettävillä on usein työkyvyssä jo rajoitteita eikä osaamista ja ammattitaitoa vastaavia töitä ole useinkaan kunnassakaan tarjolla. Kevennetyt työtehtävät velvoitetyöllistämässä ovat tavallisia, sillä myös työnantajan tavoitteena on, että työntekijä pystyy ja jaksaa tehdä hänelle osoitetut työtehtävät ilman, että joutuu työn takia jäämään sairauslomalle ja työkyvyttömäksi.

Kun työtön on täyttänyt 60-vuotta, kohtaavat he usein ikärasismia työmarkkinoilla. Heillä työllistyminen avoimille työmarkkinoille on huomattavasti vaikeampaa varsinkin silloin, kun työura on tehty esim. tehtävissä, joita ei ole enää tarjolla tai kun työkyvyssä on sellaista alenemaa, että oman alan työhön ei ole enää paluuta. Näissä tilanteissa työssäoloehdon kerryttäminen kuntoutus-, koulutus tai palkkatuetun työn avulla on ollut usein monellekin se ainoa vaihtoehto täyttää työssäoloehto. Palkkatuettu työ olisi siksi heillä säilytettävä työssäoloehto kerryttävänä työnä.

Lisäksi yhtenä vaihtoehtona voisi olla esim. osa-aikatyö palkkatuella, mutta niin, että sen jälkeen hlöiden työttömyysetuus jatkuisi entisen tasoisena. Työssäoloehdon osalta pitäisi ainakin tässä ikäryhmässä tulla vastaan niin, että se voisi täyttyä 12 kk:n sijaan jo 6 kk:n työllä, jolloin pitkä työllistämisvelvoite ei rasittaisi kuntia liikaa.

Lausuttavaa työttömyysturvaseuraamuksia koskevasta ehdotuksesta?

-

Lausuttavaa ehdotuksesta, joka koskee luopumista eräistä työssäoloehdosta ja ansiopäivärahan määrä koskevista ikäsidoonnoisista poikkeuksista?

-

Lausuttavaa vaikutuksista kotitalouksiin?

Työttömyysturvalakiin suunnitellut muutokset tulevat lisäämään kotitalouksien köyhyyttä. Perheellisten työttömien ahdinko vaikuttaa myös lapsiin, heidän hyvinvointiin ja tulevaisuuteen. Perheissä joudutaan tekemään vaikeita päätöksiä tulotason alentuessa. Vanhempien kyky tukea lasten koulutusta ja harrastuksia heikkenee ja erilaisissa tilanteissa olevien perheiden erot tulevat näkymään mm. lasten ja nuorten lisääntyneenä pahoinvointina.

Työttömyydessä on suuria alueellisia eroja ja se johtaa siihen, että erityisesti Lapissa ja harvaan asutulla alueella työttömien työttömyysjaksot tulevat pitkittymään. Pitkät työttömyysjaksot johtavat yleensä myös siihen, että perheissä joudutaan luopumaan myös esim. autosta, joka on harvaan asutuilla alueilla usein välttämätön sekä työssäkäynnin, että muidenkin palvelujen käytön kannalta. Kun taloudellinen tilanne vaikeutuu ja huononee, heikkenee myös ostovoima ja elintaso laskee, joka näkyy myös terveysvaikutuksina. Vaarana on, että pikkupaikkakunnilla asuvat työikäiset muuttavat kasvukeskuksiin ja maaseudun ikärakenne vääristyy entisestään. Heikossa työmarkkina-asemassa olevat henkilöt voivat entistä huonommin ja ihmisten tarve sosiaali- ja terveyspalveluille kasvaa.

Lausuttavaa esityksen taloudellisista vaikutuksista (ml. vaikutukset julkiseen talouteen, työllisyyteen ja kuntiin)?

Suunnitellut muutokset työttömyysturvaan eivät tuo lisää työpaikkoja, vaan heikentää vain työttömän toimeentuloa. Työttömien toimeentulon leikkaus voi pahimmillaan johtaa maaseutualueiden autioitumiseen ja pienempien kuntien kohdalla poismuuton lisääntymiseen.

Lausuttavaa vaikutuksista toimeenpanijoihin (ml. vaikutukset työttömyysetuuden maksajiin ja julkisen työvoimapalvelun järjestäjään)?

Suunnitelluilla lakimuutoksilla voi olla työllistäviä vaikutuksia ainakin työttömyysetuuden maksajiin ja hyvinvointialueilla sosiaalipalveluihin.

Te2024-uudistuksen myötä työllisyyden hoidon vastuu siirtyy kunnille v. 2025. Palkkatuki on yksi työllistämisen tukimuoto ja mikäli palkkatukityö muutetaan sellaiseksi, että se ei kerrytä jatkossa työssäoloehdosta, ei se enää toimi samalla tavalla työmarkkinoilla houkuttelevana tekijänä. TE2024-uudistuksessa tavoitteena on, että kunnissa mietitään työllisyydenhoitoa uudella tavalla, mutta

samalla tällä palkkatukeen tehtävällä muutoksella heikennetään työllistymisen kannustimia. Mikäli kaikki lakimuutokset toteutuvat, vaikeuttavat ne työllisyysalueiden toimintaa, kun työllistämisen porkkanat puuttuvat ja työllistämisen keinoin tehdään heikennyksiä. Isoja työnhakijoihin vaikuttavia muutoksia tulee niin nopealla tahdilla, että ei ehditä saada tietoa edellisten muutosten vaikutuksista, kun muutokset ja leikkaukset tehdään vuoden sisällä. Vaikeuttaa pidemmän aikataulun suunnitelmien laadintaa.

Kelan toimeentulotukityö tulee lisääntymään, samoin tulee käymään hyvinvointialueella täydentävän toimeentulotuen käsittelyssä. Perheiden pahoinvointi lisääntyy kun toimeentulo heikkenee ja se näkyy sekä varhaiskasvatuksessa että perusopetuksen puolella hyvin nopeasti. Lapsiperhetyön ja aikuissosiaalityön

tarve kasvaa.

Lausuttavaa muista vaikutuksista (ml. vaikutukset yrityksiin ja muihin työnantajiin)?

Esitetyillä muutoksilla tulee olemaan negatiivinen vaikutus kausiluonteisten työsuhteiden, osa-aikaisten työsuhteiden ja lyhytkestoisten työsuhteiden houkuttelevuuteen. Halukkuus ottaa vastaan kauempaa matalapalkkaisia ja lyhytkestoisia töitä vähenee erityisesti silloin, kun työ edellyttää liikkumista työn perässä. Työn vastaanottaminen toiselta paikkakunnalta aiheuttaa yleensä lisäkuluja mm. toisen asunnon ja työmatkakustannusten muodossa.

Osaava ja ammattitaitoinen työvoima todennäköisesti muuttaa sinne, missä on tarjolla pidempikestoista/pysyvää kokoaikatyötä, jolloin pienillä paikkakunnilla mm. matkailu- ja palvelualalla toimivien yritysten työvoiman saanti heikentyy. Pienille paikkakunnille jää ne työnhakijat, joilla ei ole riittävää osaamista/työkykyä ja joka tarvitsevat enemmän sosiaali- ja terveyspalveluita, kuntoutuspalveluita.

Lausuttavaa siitä miten muutosten vaikutuksia voitaisiin seurata ja arvioida jälkikäteen?

Työttömyysturvaan on tehty leikkauksia jo nyt vuoden 2024 alussa ja seuraavat leikkaukset ovat keväällä 2024. Myös osa muutoksista on jo hyväksytty tulemaan voimaan syksyllä 2024. Lisäksi nyt on suunnitteilla nyt nämä lausunnolla olevat leikkaukset. Lisäksi pitää huomioida, että kesällä 2023 tuli voimaan palkkatukiudistus, jonka vaikutuksia ei vielä pystytä luotettavasti arvioimaan.

Lisäksi v. 2025 tulee voimaan TE2024 uudistus ja meneillään on työllisyysalueiden valmistelu ja palveluiden suunnittelu on vielä kesken. Työllisyysalueiden suunnittelussa tulee katsoa tulevaisuuteen ja jos nyt tehdään isoja muutoksia työttömyysturvaan, pitäisi jo nyt pystyä ennakoimaan myös suunniteltujen työttömyysturvalain uudistusten yhteisvaikutuksia.

Muutokset tulevat liian nopealla aikataululla toisiinsa nähden. Leikkaukset kohdistuvat yhteen samaan kohderyhmään eli työttömiin ja leikkausten yhteisvaikutuksilla voi olla suuria negatiivisia vaikutuksia perheiden toimeentuloon ja selviytymiseen arjessa. Koska leikkausten yhteisvaikutuksia ei pystytä arvioimaan luotettavasti tässä vaiheessa, olisi tärkeää katsoa ensin jo tehtyjen ja

hyväksytyjen muutosten vaikutukset ja tehdä jatkosta päätöksiä vasta myöhemmin, jos ne ovat enää tarpeellisia.

Lausuttavaa voimaantulosta ja siirtymäsäännöksestä?

Liian nopea aikataululla paljon leikkauksia, jotka kohdistuvat yhteen kohderyhmään. Leikkausten ja muutosten yhteisvaikutusten arviointia ei voi tehdä ennakkoon luotettavalla tavalla.

Muuta lausuttavaa esityksestä?

Esitys on kokonaisuudessaan sellainen, että se romuttaa ansiosidonnaisen työttömyysturvajärjestelmän. Mikäli esitetyt muutokset hyväksytään, on kahden vuoden päästä suurin osa Lapin pienissä kunnissa asuvista työttömistä kelan työmarkkinatuen/peruspäivärahan suuruisella työttömyysetuudella ja asumistuen +

toimeentulotuen saajina.

Kohdennettu kysymys TE-toimistoille ja työllisyyden edistämisen kuntakokeilussa mukana oleville kunnille: Mikä on tilastotietoihin tai arvioon perustuva käsityksenne muutoksen taloudellisista ja muista vaikutuksista, jos palkkatuettu työ kerryttäisi kokonaisuudessaan työssäolovelvoitetta ja koulutusta vailla oleville nuorille asetettua seuraamusta?

-

Selkälä Pasi
Sallan kunta - Sallan kunta/ kunnanhallitus